

Markéta UTÍKALOVÁ, Benešovský pivovar – jeho organizace a hospodaření ve 2. polovině 19. století a v 1. polovině 20. století, bakalářská práce, Praha 2015, 113 s. včetně obrazových příloh

Posudek oponenta

Autorka si zvolila pro svou práci v dnešní době téma, které je velmi populární. Práce zabývající se jednotlivými aspekty českého pivovarnictví dnes vznikají doslova jako houby po dešti, byť jejich úroveň značně kolísá. V předkládané studii je ale jednoznačně patrný akcent na nové pojetí této problematiky, tedy nepsat o technologických změnách sledovaného období ani o historii jednoho pivovaru či značky piva, ale pokusit se zpracovat dva zásadní ukazatele, které jsou nerozlučně spojeny s benešovským pivovarem, a sice proměny jeho organizační struktury (včetně organizace vlastní výroby piva) a s tím související hospodářské výsledky. Jinými slovy, práce předkládá pokus o zasazení těchto parametrů do celkového rozvoje pivovarnictví se všemi svými vrcholy i pády.

Ve stručném úvodu autorka jasně vymezuje pojednávané téma a staví jej do konkrétního chronologického rámce, vymezeného sice s mlhavějším počátkem, zato však se zcela jasným koncem. Zároveň uvádí, že „práce je pojatá více zeširoka“ (s. 7), což považuji za její jediný zásadnější nedostatek, ovšem ne natolik zásadní, aby úvodní relativně obsáhlé kapitoly snižovaly úroveň konkrétní části práce. V následující kapitole pojednávající o odborné a populárně naučné literatuře a dochovaných relevantních pramenech (která je na můj vkus naopak příliš stručná a povrchní) jsou stručně popsány obě skupiny zdrojů práce. V oddíle věnovaném literatuře je několik drobných faktografických chyb, ovšem ne zcela souvisejících s tématem práce (s. 9 – Jiří Tywoniak nebyl rodák z Benešova, ale z Loun; s. 10 – Pod Blaníkem bylo z dnešního pohledu periodikum, nikoliv sborník; Edvard Vaněček jako autor vždy používal jméno Eduard). Zaujalo mě členění archivních pramenů na aktivní a pasivní (s. 10-11), se kterým jsem se dosud ještě nesešel, ačkoliv jsou oba pojmy jasně vůči sobě vymezené. Charakteristika jednotlivých archivních fondů je velmi povedená, byť formálně bych jí vytkl jistou nejednotnost v označování konkrétních jednotlivin (velká písmena na začátku jejich charakteristiky jsou v textu rušivá, nejednotné používání uvozovek).

Následující kapitola pojednávající obecně o vývoji českého pivovarnictví do poloviny 19. století je podle mého názoru příliš rozvláčná a zbytečně obsáhlá. Jedná se samozřejmě o kompilaci poměrně omezeného spektra zdrojů, a tudíž nebylo nutno tak obsáhlým způsobem popisovat, spíše odkázat na příslušné práce. Ovšem stěžejní pro pochopení některých aspektů hlavního zpracovávaného tématu je popis období druhé poloviny 19. století a 20. století do roku 1948. A zde se podle mého názoru autorka chopila materiálu velmi slušně. Nelze říci, že na výbornou, některé detaily by bylo ještě nutno doladit – zejména sjednotit jednotlivé statistické ukazatele do kontinuálních křivek, aby bylo možné srovnání jednotlivých sledovaných období: například grafy č. 1 a 2 a tabulka 1 by mohly být v čase protaženy třeba až do sledovaného roku 1948. Samozřejmě, že vypovídací hodnota pro jednotlivá období je vysoká v uvedených parametrech. Ale v jedné etapě je srovnáván počet pivovarů s ohledem na celkový výstav (důkaz tendence snižování počtu pivovarů, ale z důvodu technologických inovací zvyšování celkového výstavu – zde je dokonce jednou zmíněno, že v českých zemích (s. 21), a posléze v habsburské monarchii (s. 22)), v etapě druhé počet pivovarů a proměna počtu procesů používajících metodu spodního kvašení (ukazuje opět na zásadní technologickou změnu s dopadem zejména na trvanlivost piva), dále se pak zabývá rostoucím exportem (s. 33-34), v dalších tabulkách pak majetkovou strukturou (s. 31-32) apod. I přes několik zjevných překlepů v popisu tabulek a grafů (s. 44, tabulka 8 – uveden rok 1937, ačkoliv se evidentně jedná o rok 1947) je však tato kapitola velmi zdařilá – zabývá se jak technickými, tak technologickými inovacemi, dotýká se ale i státní politiky s ohledem na daňové zatížení piva, ovlivněním výroby piva politickými událostmi (oběma světovými válkami), v neposlední řadě pak akcentuje přeměnu řemeslné a více či méně intuitivní výroby piva na jasně

daný průmyslový postup. Důležitý je také přerod původních měšťanských právovárečných pivovarů na akciové společnosti a později v národní podniky.

Další kapitola, popisující dějiny města Benešova se zvláštním ohledem k jeho hospodářství a hospodaření, je opět zdařilou kompilací, při které autorka užila takřka všechny dostupné a zásadní práce, sepsané v dlouhém časovém období od konce 19. století až takřka do současnosti. Ačkoliv opět lze vytknout, že dějiny města v takovém rozsahu (8 s.) jsou pro účely této práce nadbytečné, jsou zpracovány velmi přehledně a až na několik málo zjevných překlepů (nebo spíše chyb daných automatickými opravami textového editoru – např. na s. 47 se hovoří o kronice Beneše z Minority) v souladu s dnes přijímaným výkladem benešovských dějin.

Kapitola věnující se historii pivovarnictví v Benešově vychází takřka výhradně z prací Jiřího Tywoniaka a je pro účely předkládaného příspěvku dostatečně popisná. Vložená část věnující se pivovaru v podzámčí Konopiště je taktéž zpracovaná poměrně stručně, a to až do konce 19. století, kdy došlo ke sloučení benešovského a konopištského pivovaru. Dobrý dojem z tohoto krátkého exkurzu trochu narušuje tabulka 11 – při čtení vyvstává jednoznačná otázka, jak to bylo s majiteli pivovaru před rokem 1830 (a proč právě tento rok je zvolen jako výchozí, když v 19. století pivovar vlastnilo více majitelů než čtyři (viz s. 57-58) či otázka, proč výčet sládků začíná až rokem 1874 (nehledě na to, že údaje tabulky se rozcházejí s popisem situace na s. 59). Pro dokonalý dojem z předkládaných tabulek by bylo třeba jednak dohledat jména majitelů a sládků alespoň pro celé 19. století, případně roky počátku tabulek sjednotit, a nebo uvést, že jména není možno dohledat.

Na straně 59 konečně začíná hlavní část práce, ke které mám několik spíše doporučení než připomínek. Hlavní nedostatek této části práce vidím v tom, že autorka sice sebrala všechna dostupná fakta a z textu je zřejmé, že zpracovala značné množství archivních pramenů, nicméně v jednotlivých kapitolách nejsou fakta podrobněji analyzována, ač se to přímo nabízí. Předpokládám, že na tuto práci mohou navazovat další (dílní) analytické studie, a pro ty je předkládaný text velmi dobrým odrazovým můstkem. Za rozbor by zcela jistě stálo, jaké prameny používal hojně citovaný Z. Likovský, z jehož díla jsou některé statistické údaje čerpány. Zcela správně autorka vyzdvihla moment souběžného působení konopištského a benešovského pivovaru (s. 63) a situaci, která z důvodu konkurenčního boje vedla ke krachu prvního benešovského akciového pivovaru. Při čtení této části textu se přímo nabízí otázka, zda nezjistit nějaké další informace o dlouholetém sládkovi konopištského a později i benešovského pivovaru Karlu Rosolovi (s. 64-65), neboť je zcela zřejmé, že to byla výjimečná osobnost, abychom se mohli spokojit s lakonickým výpisem faktů a konstatováním, že pravděpodobně kvůli sporům s Františkem Ferdinandem d'Este nakonec z pivovaru odešel. Toto může být jeden z momentů, který by mohl být pro fungování benešovského pivovaru zásadní. V tabulce 19 na s. 68-69 je mezi jednotlivými pivovarskými profesemi uvedena kategorie „ženy“, což je zcela jistě jenom nedůslednost při zpracování archivních materiálů. V kapitole o investiční činnosti autorka vychází takřka výhradně z tzv. pivovarské kroniky, což je s ohledem na množství prostudovaného materiálu možná škoda, nicméně tento aspekt činnosti pivovaru není hlavním tématem celé práce. V této kapitole je velmi zajímavý exkurz o rekonstrukci a vývoji chlazení. Stěžejní část práce a místo, které by mohlo být východiskem dalšího výzkumu, vidím na s. 81-90, kde se autorka věnuje analýze výstavu piva v letech 1897-1948. Je jen škoda, že výsledky nejsou konfrontovány s následující částí o hospodaření, tedy o hospodářském výsledku pivovaru, protože obě věci spolu velmi úzce souvisí. V samém závěru práce se autorka věnuje dalšímu významnému aspektu činnosti pivovaru (byť pouze ve zkratce a jako doplnění), a sice různým darům, podporám apod.

Práci doplňuje seznam pramenů a literatury, který není v tomto případě až tak obsáhlý, nicméně pro práci samotnou byly zásadní dva archivní fondy uložené ve Státním oblastním archivu v Praze, které byly dobře popsány a v některých částech i dobře využity. Samozřejmostí už jsou v dnešní době i internetové on-line prameny, zde bych doporučoval ještě doplnit datum aktualizace

webu. Spíše doplňkový charakter má pak 11 obrazových příloh.

Závěrem je možno zhodnotit celkovou úroveň práce, která je více než dostatečná. Pokud by ubylo některých textových neobratností a dokonale se sjednotil systém citovaných zdrojů, ubylo by kosmetických vad. Faktografických nepřesností jsem našel pomálu, takže jediná má větší připomínka k předkládané práci je její disproporce, ovšem jak už bylo zmíněno v textu, není to disproporce zásadní. Autorka velmi dobře připravila půdu pro další studium nastíněných problémů, kterých je v poznání dějin benešovského pivovarnictví dost.

Z tohoto důvodu doporučuji práci k přijetí a také doporučuji její hodnocení stupněm výborně.

V Benešově 1. 9. 2015.

Michal Sejk
Ředitel Státního okresního archivu v Benešově